

zararlangan -hayvonlarda 75-80 kundan so'ng, *F.gigantica* bilan zararlangan hayvonlarda 100-120 kundan boshlab fassiolyozning aralash holda kechadigan oqimi boshlanadi. Aralash oqim davrida jigar to'qimalarida yosh, jigar o't yo'llarida esa voyaga yetgan fassiolaralar uchraydi. Shu tufayli fassiolyozning aralash oqimi ham xavfli hisoblanadi.

Maritogoniya taraqqiyoti. Asosiy xo'jayin organizmida kechadi, hayvonlarga turlari yo'llar bilan yuqqan invazion lichinkalardan voyaga yetgan marita paydo bo'ladi. Voyaga yetgan trematodalar jinsiy yo'l bilan ko'payta boshlaydi.

Shunday qilib trematodalar voyaga yetgan davrida jinsiy yo'l bilan, lichinkalik taraqqiyot davrida esa jinssiz (partenogenetik) yo'l bilan ko'payish xususiyatiga ega.

Maritogoniya taraqqiyot davri ichki muhitda, ya'ni umurtqalilar organizmida kechadi, voyaga yetgan trematodalar xo'jayin organizmida bir necha yilgacha yashaydi.

Xulosalar

1. Respublikamiz qishloq xo'jalik hayvonlari orasida fassiolyoz keng tarqalgan bo'lib, chorvachilik xo'jaliklariga katta iqtisodiy zarar yetkazib kelmoqda.

2. Fassiolyozni oraliq xo'jayini sifatida ishtirok etuvchi kichik suv mollyuskalari *F.hepatica* uchun 2 tur, *F.gigantica* uchun 4 tur mollyuskalar ishtirok etishi o'rganildi.

3.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Salimov B.S., Daminov A.S., O'rokov K.X., Qishloq xo'jalik hayvonlari va parrandalar trematodozlari. Monografiya, Samarqand, 2016 – 220b

2. Salimov B.S., Daminov A.S., Qurbonov Sh.X., Otaboyev X.E., Trematodozlar (filogeniya, sistematika, morfologiya, biologiya, ekologiya). Monografiya, Samarqand, 2018-166 b.

3. Токарев А.Н., Ергашев С.В., Гельминтозы крупного рогатого скота. Монография, М.:Инфа.М.: 2017.186с.

4. Шакарбоев Э.Б., Акрамова Ф.Д., Азимов Д.А., Трематоды- паразиты позвоночных Узбекистана: (структура, функционирование и биоэкологии). Ташкент. "Chinor ENK", 2012.216 с.

O'roqova M., Akramova M., talabalar

Xushnazarov A.X., doktorant

QUYONLAR EYMERIOZINI DAVOLASHNING SAMARALI

USULLARI

(*Adabiyotlar tahlili*)

Annotatsiya

Ushbu maqolada quyonlarda uchraydigan eymerioz kasalligining klinik belgilari, davolash usullari, diagnoz qo'yish va oldini olish choralari haqida adabiyot ma'lumotlari keltirilgan.

Summary

This article provides literature on the clinical signs, treatment, diagnosis, and prevention of Eimeriosis in rabbits.

Kalit so'zlari: Eymerioz, coccidiida, eimerinae, baykoks, imisan, amprovit, toltroks.

Mavzuning dolzarbligi. Respublikamiz Prezidentining chorvachilikni rivojlantirish borasida 2019-yil 28-martdagi PF-5696 sonli "Veterinariya va chorvachilik sohasida davlat boshqaruvi tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi farmoni, shuningdek 2019-yil 28-martdagi PQ-4254 sonli "O'zbekiston Respublikasi Veterinariya va chorvachilikni rivojlantirish davlat qo'mitasi faoliyatini tashkil etish to'g'risida"gi o'ta muhim qarori

veterinariya mutaxassislari oldiga yangi dolzarb vazifalarni qo'ydi. Ushbu qarorlarni bajarishda, chorvachilikni rivojlantirishga hozirgi kunda asosiy to'siq bo'layotgan yuqumli kasalliklarni bartaraf etish, davolash va oldini olish chora - tadbirlarini ishlab chiqish, hayvonlar bosh sonini ko'paytirish muhim ahamiyatga egadir.

Prezidentimizning "Oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarishni kengaytirish va ichki bozorni to'ldirish yuzasidan qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarori ijrosi doirasida yordamchi xo'jaliklarni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilgani qo'shimcha daromad olish, qolaversa aholini parhyez go'sht bilan ta'minlash imkonini yaratdi.

Quyvon eymeriozi. Quyvonlarning o'tkir va surunkali oqimda kechuvchi protozooz kasalligi bo'lib, bir necha turdagi eymeriyalar quyvonlarning ichakning epitelial hujayralarida va jigarda parazitlik qilish oqibatida sodir bo'ladi. Kasallik Respublikamizning barcha hududlarida jumladan, Samarqand, Buxoro, Qashqadaryo, Xorazm, Namangan viloyatlarida keng tarqalishga ega. Kasallik bir hujayrali parazitlar tomonidan chaqirilib, sistematik jihatidan quyidagicha tasniflanadi. Hayvonot olami *Protozoa*, tip *Apcomplexa*, sinf *Sporozoa*, kenja sinf *Coccidia*, turkum *Coccidia*, oila *Eimeriidae*, avlod *Eimeria*. Hozirgi vaqtda quyvonlarda eymerioz qo'zg'atuvchilarining 12 turi aniqlangan. *E.magna*, *E.media*, *E.intestinalis*, *E.perforans* va boshqalari ichakda, bitta turi *Eimeria stiedae* jigarda parazitlik qiladi. Eymeriyalar jinssiz merogoniya va shizogoniya, jinsiy gametogoniya yo'li bilan ko'payadi.

Eymerioz bilan yosh quyvonlar 1,5 oylikdan – 4 oylikgacha kuchli zararlanadi va 70 – 100 foizgacha nobud bo'lishi kuzatiladi. Katta yoshdagi quyvonlar eymeriyalarni tashuvchi bo'lib xizmat qiladi.

Klinik belgilari. Kasallikni yashirin davri 2-3 kun, kasallik o'tkir va o'tkir osti kechadi. Ammo kuchsiz invaziya qayta zararlanish (yuqishi) natijasida surunkali kechadi. Kasallik patologik jarayonlarning kechish shakliga qarab, uch xil ichak, jigar va aralash holda kechadi. Kasal quyvonlarda holsizlanish, ishtahaning buzilishi, qorinning damlashi, ich ketish, shilliq qavatlarning sarg'ayishi kabi umumiy belgilar kuzatiladi. Quyvonlar oriqlaydi, ba'zilarida harakat funksiyalari buziladi, qaltiraydi. Ichak shaklida esa klinik belgilari juda xarakterli, kasallik 10-15 kun davom etadi. Jigar shakli esa 50 kun davom etadi. Ko'pincha har ikkala shakl bir vaqtda kechadi (aralash), tuzalgan quyvonlar 1 – 4 hafta davomida eymeriyalar oosistalarini chiqarib turadi va sog'lom hayvonlarni zararlaydi.

Diagnoz. Dastlabki diagnoz anamnez ma'lumotlarga asoslanib qo'yiladi. Aniq diagnoz epizootologik, klinik va patologoanatomik ma'lumotlarga asoslanib, hayvonning tezagi Darling usulida yoki Fyulliborn usulida tekshirib qo'yiladi.

Differensial diagnoz. Eymerioz, pasterellyoz, trixomonoz va gistomonoz kasalliklaridan farqlanadi. Pasterellyozda umumiy sepsis, o'pkada yallig'lanish xarakterli bo'lsa, gistomonozda jigarda nekroz o'choqlari va gemorragik infiltrasiya, trixomonozda og'iz shilliq qavatlarning distrofik yallig'lanishi bilan farq qiladi.

Eymerioz yuqoridagi kasalliklardan qo'zg'atuvchisi bilan hamda ichak shilliq qavatidagi o'zgarishlar bilan farq qiladi.

Davolash. Quyvonlarda eymerioz kasalligi kuzatilganda quyidagi uslub vositalardan foydalanish yaxshi samara beradi. Eymeriozni davolashda zamonaviy dori vositalaridan baykoksni(2,5%) 4ml/l suvga, interkoksni ham suvga qo'shib 2-3kun erkin ichirish yoki kasallangan quyvonlarga imisan dori vositasining 2.5%li, amprovetning 25%lisi tayinlanib orada 3 kunlik tanaffus bilan 5 kundan davom etadigan ikki bosqichda toltroks 2,5%ligi bilan uyg'unlashtiriladi. Tarkibida koksidiostatik moddasi mavjud premiksalar quyvonlar yemiga aralashtirib berilganda davolash samaradorligi yanada ortadi. Bundan tashqari vitaminlardan B1 va A retseptsiz tavsiya etiladi. Quyvon saqlanadigan qafaslar ichidagi narsalar qaynoq suv yoki kaliy permanganat eritmasi bilan dezinfeksiya qilinadi va u qafasdan sog'lom quyvonlarni saqlashda ishlatilmaydi. Eymeriozga chalingan quyvonlarni uglevodga boy ozuqa bilan boqqanda ular tezroq sog'ayishi mumkin.

Kasallikni oldini olish. Oldini olish davolashdan ko'ra samaraliroqdir. Kasallikdan quyonlarni saqlashda quyonxonalar baland va quruq joylarda tashkil etilishi, quyonlar alohida-alohida kataklarda saqlanishi kerak. Xonalarda axlat to'planmasligi uchun ularning polig'alvirsimon qilinadi. Quyonlarning ovqat va suv idishlari poldan yuqoriroqqa o'rnatiladi. Quyonlarning ozuqalari kemiruvchilardan himoya qilinishi taminlanadi. Bir-ikki haftada quyonxonalar maxsus alanga yoki qaynoq suv bilan dezinfeksiya qilinadishi kerak. Arpa, suli va shunga o'xshash ozuqalarni berishdan oldin bir necha kun quyosh nurida saqlanadi, chunki quyosh nuri ta'sirida eymeriyalar o'ladi. Xo'jalikka yangi keltirilgan quyonlar karantinda saqlanadi va ularda eymerioz oositlari bor yoki yo'qligi tekshiriladi. Qari va oositlar topilganlari alohidalanadi. Yaqinda bolalagan ona quyonlarning yelinlari har sakkiz-o'n kunda yuvib turilishi lozim. Quyonlar to'yimli, servitaminli va sertuz moddalar bilan boqilsa kasallikka chidamliligi ortadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. G'ofurov A.G'., Davlatov R.B., Rasulov U.I. Veterinariya protozoologiyasi. Samarqand, 2013. 114 b.
2. Isakov D.T., Shakarboyev E.B., / Parazitologiya. Toshkent-2004.
3. Прудников В.С., Герасимчик В.А. Болезни кроликов. Витебск, 2018. – С. 175
4. Шевченко А.А., Шевченко Л.А., Литвинов А.М. Болезни кроликов. Москва 2007 г.